

Het Rotterdamse Zomercarnaval 2018. Foto Rob Hilz

Paul van de Laar

Rotterdam migratiestad: op zoek naar een nieuw narratief

Bijzonder Hoogleraar Geschiedenis van Rotterdam (leerstoel Roterodamum)

Sinds 1984 viert Rotterdam zijn Zomercarnaval. De optocht eindigt traditiegetrouw op de Coolsingel, de boulevard die tijdens het carnaval verandert in een langgerekt lint van exotische eetstalletjes met Vietnamese loempia's tot en met Mexicaanse taco's en, Surinaamse roti's. Eten, dansen en opgezweept worden door drumbands met snerpende fluitjes die ervoor zorgen dat de deelnemers in het juiste ritme bewegen. Rotterdam is trots op zijn Zomercarnaval, oorspronkelijk naar de stad gehaald om het multiculturele karakter van de stad te accentueren en te vieren. In het kader van de sociale vernieuwing kwam rapporteur van de commissie Albeda, Pim Fortuyn, in 1987 zelfs met een voorstel voor een islamitische kasba. Een multiculturele markthal zogezegd, ook goed voor het toerisme. Halverwege de jaren negentig bood multicultureel Rotterdam nog altijd een wenkend perspectief door de uitverkiezing van Rotterdam Culturele Hoofdstad van Europa in 2001. Het kosmopolitische Rotterdam, verbeeld aan de hand van zijn veelkleurigheid. Het Zomercarnaval met zijn straatparade accentueerde dat gevoel. Allerlei symbolen, maar ook kenmerkende locaties die de diversiteit van Rotterdam uitdrukten, werden belicht. De West-Kruiskade, geïllustreerd met tekeningen van een Chinese draak en de exotische groenten- en fruitmarkt. Dansend, zingend, bewegend gaf de stad uitdrukking aan Rotterdam is vele steden, zoals het programma ging heten, geïnspireerd op het in 1981 verschenen boek van Italo Calvino, *Onzichtbare steden*.

Cultuur als bindmiddel, een voorwaarde voor een succesvolle toekomst. Wie de beelden, de introductiefilms en het promotiemateriaal overziet, kan niet anders dan concluderen dat multicultureel Rotterdam niet als drama, maar als zegen werd gezien. De Rotterdamse omarming van een veelkleurige stad en de nadruk op kosmopolitische

havenculturen inspireerde latere culturele hoofdsteden Liverpool (2008) en Marseille (2013). Net als Rotterdam steden die als ‘tweede stad’ van het land in de jaren zeventig en tachtig gebukt gingen onder grote economische en sociale problemen. Rotterdam deed het dankzij zijn wereldhaven in vergelijking beter en het programma van Culturele Hoofdstad 2001 met zijn kleinschalige programmering en betrokkenheid van bewoners werd als voorbeeld gezien. De optimisten die de successen na afloop wilden verduurzamen met nieuwe multiculturele manifestaties kregen het deksel op de neus. Cultuur was er inmiddels genoeg, het werd tijd voor schoon, heel en veilig. Dat werd de nieuwe boodschap van Rotterdam na 2002, toen Fortuyns Leefbaar Rotterdam zijn tanden liet zien. Het multiculturalisme werd nu als een drama gezien. Dat was niet alleen de boodschap van de populisten. In 2000 had Paul Scheffer met zijn artikel in NRC-Handelsblad, *Het Multiculturele drama*, het mislukken van het multiculturalisme ook onder de Nederlandse intelligentsia salonfähig gemaakt. Voortaan hoefde je geen Fortuynist te zijn om integratiepessimist te zijn.

In Rotterdam zorgde dat voor een drastische ommekeer. In het nieuwe officiële verhaal van de stad was opeens geen plaats meer voor nieuwe migranten, tenzij zij zich volledig aanpasten aan de normen en waarden van de stad. Alsof politici zich niet langer meer thuisvoelden in Rotterdam is “vele steden” en het migratieverleden selectief interpreteerden. Rotterdam was groot geworden door migranten. Hun kinderen en kleinkinderen hadden de basis gelegd voor de grootste Europese haven en het naoorlogse welvaartssucces. De voorwaarden voor dit narratief hadden P.J. Bouman en W.H. Bouman in hun klassieker *De Groei van de grote werkstad* (1952) geschetst. Zij waren de eersten die de relatie tussen het karakter van de stad en zijn migratiegeschiedenis blootlegden. Het werd het standaardverhaal over het snelgroeiende Rotterdam met zijn uitbreidingswijken die in toenemende mate werden bevolkt door de plattelanders van de Zuid-Hollandse eilanden, Zeeland en Brabant. Steeds minder vaak slaagden politici erin om het negentiende-eeuwse verhaal van de werkstad, gepopulariseerd door Bouman en Bouman, te verbinden met de recente migratie die vanaf de jaren zestig op gang was gekomen. Ook optimisten over de multiculturele samenleving erkenden dat het niet eenvoudig was om nieuwkomers een toekomst te bieden in de stad en dat de integratie met problemen gepaard gaat.

Het opvallende is echter dat er zo abrupt afscheid genomen is van een beleid, dat in 2001 nog als succesvol werd gevierd. Het duidelijkst is dat zichtbaar in de veelbesproken Rotterdamwet van 2003 waarmee de stad probeerde om de instroom van “marginale groepen” in bepaalde achtergestelde gebieden tegen te gaan. Rotterdam moest een stad in balans worden en het kon niet zo zijn dat de nieuwe migratiegolf het broze evenwicht zou verstoren. Het Zomercarnaval

is populair bij het publiek en een uitgelezen moment om diversiteit, hoe eenzijdig ook, te vieren. De rest van het jaar is de toegenomen diversiteit van de stad vooral een probleem dat gemanaged moet worden. Terwijl Rotterdam steeds diverser wordt, is het beleid gericht op een homogene stad, een identiteit die teruggrijpt op een fictief verleden. Rotterdam als superdiverse stad is zo in beweging dat het veel meer weg heeft van de negentiende-eeuwse werkstad met zijn vlottende bevolking dan politici en beleidsmakers ons wensen te realiseren. Het zou veel zinvoller zijn – en dat zie ik als een taak voor mij als historicus – om te proberen het migratienarratief waarmee Bouman en Bouman zijn begonnen te vertalen naar een eigentijdse variant.

Verder lezen

Bouman, P.J. en W.H. Bouman. *De groei van de grote werkstad. Een studie over de bevolking van Rotterdam*. Assen, 1952.

Laar, Paul van de. “Bremen, Liverpool, Marseille and Rotterdam: Port Cities, Migration and the Transformation of Urban Space in the Long Nineteenth Century.” *Journal of Migration History* 2, 2 (2016): 275-306.

Laar, Paul van de. *Coolsingel. 700 jaar Rotterdammers en hun stad*. Amsterdam, 2017.

Lucassen, Leo en Jan Lucassen. “The Strange Death of Dutch Tolerance: The Timing and Nature of the Pessimist Turn in the Dutch Migration Debate”. *The Journal of Modern History* 87 (March 2015): 72– 101.

Scholten, Peter, Maurice Crul and Paul van de Laar, eds. *Coming to Terms with Superdiversity. The case of Rotterdam*. Berlin, 2018 (Forthcoming).